

דיון בבעיות יחסי עבודה בראשית ימי העלייה השנייה

קטן היה הישוב היהודי בארץ-ישראל בימי העליות הראשונה והשנייה. קטן עוד יותר היה החלק שפונה "ישוב חדש" והתרכז בעיקר בעשרים מושבות גדולות וקטנות ובשכבה דקה של עולים חדשים ביפו, בחיפה ובירושלים. אולם לגבי התנועה הציונית בגולה, ישוב זה היה עולם ומלואו. בו ראתה את השלב הראשון בהגשמת חזון הגאולה. על כל מעשה או מחדל בישוב: קניית קרקע חדשה, הקמת מושבה נוספת, ייסוד בית-ספר, התנגשות בין ערבים לבין יהודים, סכסוכים פנימיים וכד' — על כל אלה כתבו, התווכחו, מתחו ביקורת והוציאו מסקנות חוגי התנועה הציונית ועיתונותה בכל תפוצות הגולה, כמאמר המפורר:

הן סופרים אנחנו את נודכם וחובבים

נטפי הדמעות וזעת האף.¹

באביב 1907 נסערה דעת-הקהל הציונית בשל שביתה שאירעה ביקב בראשון-לציון. בעקבותיה פרץ ויכוח תיאורטי ועקרוני מעניין בין כמה מסופרי התנועה בארץ ובגולה, ויכוח שהיה בו משום פתיחה לוויכוחים רבים דומים לו בשנים הבאות. על השביתה עצמה אין להאריך את הדיבור, היא היתה מאורע מקומי קל-ערך.² ובכל זאת ראוי לספר על מהלכה בקצרה לשם הבנת הרקע לכל אותו דיון נרגש ומקיף בעיתונות הציונית בארץ-ישראל, ברוסיה, באוסטריה, בגרמניה ובאמריקה.

על שום איסור יין-נסך — היה היקב בראשון-לציון אחד האיים המעטים של עבודה עברית במושבות. בשלהי שנת 1906 עברה הנהלת היקב מחברת יק"א ל"אגודת הכורמים", אגודה קואופראטיבית שהשתתפו בה הכורמים במושבות

1. ת. נ. ביאליק, 'ברכת-עם', כל כתביו, עמ' ו'—ז'. השיר נכתב בשנת 1894.

2. כמה מהכותבים על הבעיות שעוררה השביתה מדגישים, כי לה כשלעצמה לא נודעה חשיבות. ז. ז'בוטינסקי כותב: "לא נדון במקרה מסוים זה. יש להעמיד את הבעיה מבחינתה הכללית והעקרונית" (ו. זשאבאָטנינסקי, 'דער שטרייק אין ראל"צ', דאָס אידישע פּאָלק, וילנה [1907], גל' 11). ה. האשין, איש פועלי-ציון, כותב: "לא נעמוד כאן על הצד העובדתי. אין אנו רואים חשיבות בביטוי או בהתנהגות זו או אחרת של כמה פועלים" (פּאַרווערטס, וילנה [1907], גל' 1, עמ' 47). ש. קפלנסקי כותב: "הוויכוח אינו מתנהל כלל וכלל על המקרה כשלעצמו", (*Die Welt*, Köln [1907] No. 24, S. 11)

יהודה ושומרון.⁸ זאב גלוסקין, מטובי העסקנים הציוניים ברוסיה וממייסדי רחובות, מונה למנהל היקב. ארבעים וחמישה פועלים עבדו אז ביקב, מהם ותיקים מימי פקידות הברון רוטשילד, מהם חדשים, שנתקבלו לעבודה כמה חודשים לפני כן, עם עבור היקב לבעלות החדשה. השביתה באביב 1907 לא היתה שביתה ראשונה, גם בשנים קודמות אירעו ביקב סכסוכי עבודה ואף פרצו שביתות.⁹ בכ"ז בטבת תרס"ז (13 בינואר 1907)¹⁰ נפל סכסוך בין היינן הראשי גרשון לוינ' לבין אחד הפועלים (זוסמן). תוך חילופי הדברים הרים הפועל גרון על מנהל. הפועל פוטר ו"הפועלים הצעירים המאורגנים"¹¹ השביתו את העבודה. השביתה נמשכה יום אחד ונסתיימה במסירת עניין הפועל המפוטר לבוררות. כחודש ימים לאחר מכן פוטר פועל ותיק על-ידי אחד ממנהלי העבודה ללא סיבה מספקת. שוב איימו הפועלים בשביתה, והפועל הוחזר לעבודתו. המנהלים עמדו על כך, כי מקור התסיסה בקרב הפועלים הוא בכמה צעירים, חברי מפלגת פועלי-ציון, שהחלה אז להתארגן בארץ-ישראל. מהם ידועים לנו שמותיהם של בן-ציון רוחימוביץ, משה רוחימוביץ, אברהם סאבראנסקי, ראובן אוקון ואברהם קומארוב.¹² שלושת הראשונים השתייכו לקבוצת ה"רוסטובים", שעלתה לארץ-ישראל בחורף 1906 והתבלטה ברוחה המהפכנית. אוקון עלה

3. ראה פרשת ייסוד "אגודת הכורמים" והעברת היקבים לרשותה בספרו של א. עבר-הדני תולדות אגודת הכורמים, ת"א 1967, עמ' 131 — 145.
4. על זאב גלוסקין (1859 — 1959) ר' ספרו, זכרונות, ת"א 1946.
5. על אחת השביתות הללו, שאירעה בסוף 1900, ראה: א. מ. פרימן, ספר היובל לקורות המושבה ראל"צ, ירושלים 1907, עמ' 59, וכן בספרו הנ"ל של עבר-הדני, עמ' 119—123. על תנאי העבודה ביקב מספר ש. צמח, שעבד שם כמה שבועות בקיץ 1905 (שנה ראשונה, ת"א 1952, עמ' 161—183).
6. התאריך לפי 'השקפה' (תרס"ז), גל' ל"ב ולפי ספרו הנ"ל של פרימן, עמ' 120.
7. על רשון לוינ', ראה: ד. יודלוביץ, ראשון לציון, 1941, עמ' 483.
8. 'די יונגע ארגאניזירטע ארבייטער', דו"ח על השביתה ב'פארווערטס', וילנה (1907), גל' 2, עמ' 44. נוסח אחר, מקוצר במקצת ומסוגנן ב'דער יודישר ארבייטר', קראקא (1907), גל' 25. תרגום עברי של תעודה זו באסופות, 3 (ספטמבר 1952), עמ' 45—47. נוסח מקורי של התעודה בארכיון העבודה, תיק IV, 147.
9. שלושה מאלה החומים כחברי ועד הפועלים על הדו"ח הנזכר בהערה 8. על בן-ציון רוחימוביץ, אברהם סאבראנסקי וראובן אוקון ראה: י. בן-צבי, פועלי ציון בעליה השנייה, ת"א 1950, עמ' 30—31. על "שמאליותו" של סאבראנסקי מספר בזכרונותיו ש. קסלמן ('בדרך', ב, [אפריל 1968, עמ' 119]). א. קומרוב (1884—1946) עלה לארץ-ישראל עם הוריו בילדותו, הניח מקוה-ישראל, שימש בהוראה וכתב ב'האחדות'. לפי עדותו של א. ויגודסקי היו 'הגיבורים הראשיים' בשביתה — ראובן אוקון ומשה רוחימוביץ (מכתב ל. זרובבל מ"10.9.52, ארכיון העבודה, תיק IV, 147). משה רוחימוביץ (1889—1939) חזר ב-1909 לרוסיה. הצטרף ב-1913 למפלגת הבולשביקים. מילא תפקידים חשובים בשנות המהפכה ומלחמת האזרחים, היה חבר מרכז המפלגה הקומוניסטית ושר התעשייה הצבאית. 'חוסל' בימי ה'טיהורים' של סטאלין. 'האנציקלופדיה ההיסטורית הסובייטית' מזכירה את שהותו בארץ-ישראל ברמז: 'בשנות 1906—1909 נמצא בהגירה' (כרך 12, [1969], עמ' 419).

מגאליציה, קומארוב שהתחנך בארץ-ישראל, הצטרף למפלגה עם ראשית התארגנותה בארץ.

כנראה החליטה ההנהלה להיפטר בהודמנות ראשונה מן "הפועלים הצעירים המאורגנים", וכאשר צומצמה העבודה ביקב קרא אליו המנהל ביום השישי ט"ו באדר (1 במאוס) ¹⁰ שישה פועלים מן "המהפכנים הראשיים" ¹¹ והודיע להם על פיטוריהם.

במוצאי-שבת באו המפוטרים אל גלוסקין ותבעו ממנו שיחזירם לעבודה תוך טענה, כי הם פוטרו משום שעמדו בראש מאבקם של הפועלים על זכויותיהם. גלוסקין עמד על זכותו לפטר פועלים בנסיבות המתקבלות על הדעת, אולם הודיע על נכונותו להקים ועדה, שיקחו בה חלק נציגי הכורמים והפועלים, וזו תדון בכל מקרה על פיטורים ותקבע, אם מגיעים למפוטרי פיצויים כספיים ומהו שיעורם של פיצויים אלה. הפועלים דחו את הצעתו והודיעו לו, כי ישביתו את העבודה ביקב, כל עוד לא יחזירם לעבודה.

ששת הפועלים שלחו בו בלילה שליחים למושבות הסמוכות, רחובות ונס-ציונה, ועם שחר הגיעו כשלושים איש מזוינים במקלות ובכמה אקדחים וחסמו את שערי היקב "באבן גדולה ובחביות" ¹² ומנעו מהפועלים האחרים, שסירבו להצטרף לשביתה, את הכניסה ליקב.

בתגובה על כך אסף גלוסקין את הפועלים שלא הצטרפו לשביתה והחתיים אותם על כתב התנגדות לשובתים. כן שלח פרשים למושבות הסמוכות — עד פתח-תקוה, בקריאה: "רכושנו בסכנה, היקב סגור, בואו לעזרה" ¹³. עשרות איכרים, ותיקים וצעירים, התכנסו בראשון-לציון. הצעירים מבין האיכרים היו מוכנים לפתוח את שערי היקב בכוח, אולם גלוסקין וכמה מוותיקי האיכרים (א. אייזנברג, א. לובמן) ¹⁴ קראו לפעול בדרכי שלום ולבוא בדברים עם נציגי הפועלים. גלוסקין מספר בזכרונותיו, כי הציע לכורמים שיבואו לעבוד בעצמם במקום השובתים. ¹⁵

10. התאריך לפי 'השקפה' (תרס"ז, גל' מ"ו).

11. בדו"ח של ועד הפועלים (הנזכר בהערה 8) כתוב "הויפט רעזואליוציאנערן". בכתבה ב'הזמן' הווילנאי ('מכתבים מא"י' [ה' ניסן תרס"ז]) כתוב: "הגורם הראשי לסכסוך היה פטירתם של ששה פועלים מן היקב בשביל חשש רבולוציונריות". מ. סמילנסקי, המסתייג מהשובתים, כותב, כי המפוטרים היו "רובם חברי הסתדרות של 'פועלי-ציון' — ה'ראשים' היותר המים שבין פועלי היקב והם עמדו בראש השביתה, אשר מצאה מקום ביקב עוד לפני זמן מה" ('העולם' [1907], חוב' ט"ו, עמ' 178).

12. לפי 'הפועל הצעיר' (תרס"ז), חוב' ב'.

13. דו"ח של ועד הפועלים הנ"ל (עברית בגוף הטקסט היידי).

14. א. לובמן (חביב, 1864—1951) מראשוני המתישבים בראשון-לציון ממיסדי "אגודת הכורמים". ראש ועד המושבה בימים ההם, א. אייזנברג (1864—1932) מראשוני המת-ישבים בנס-ציונה ואחרי-כך ברחובות, מעסקני המושבות הראשיים.

15. "בארתי להם (לכורמים) — כותב גלוסקין בזכרונותיו (עמ' 106) — שאין עצה אלא

אותה שעה קראו השובתים לראשי הסתדרויות הפועלים: הפועל-הצעיר, פועלי-ציון וה"ארבייטער פארבאנד"¹⁶ ביפו, שיבואו ויקבלו עליהם את הנהלת השביתה. שלושה מחברי מרכז הפועל-הצעיר, ובהם יוסף אהרונוביץ, נפגשו עם כמה מחברי מפלגתם במושבה, ולאחר ששמעו מפייהם על פרטי הסכסוך באו לכלל מסקנה, כי "שביתה זו לאו שמה שביתה"¹⁷, מאחר שהוכרזה שלא על דעת רוב הפועלים במקום ומאחר שמבוססת היא על עיקרון בלתי נכון, השולל מנותן העבודה את זכותו לפטר את פועליו לפי רצונו. הם החליטו, כי יש להפסיק את השביתה ולמסור את בירור הסכסוך ל"ועד של שופטים" (ועדת בוררים).

בערב התקיימה אסיפת הפועלים (כשבעים איש). הדיון היה סוער. רבים מהנאספים הביעו את התנגדותם לשביתה. פה אחד נתקבלה החלטה, כי אם גם תימשך השביתה, אסור לשובתים להשתמש באמצעי טירור כלשהם. נציגי הפועל-הצעיר הודיעו על עמדת חבריהם וטענו, כי מוכנים הם להצטרף לוועד שייצג את הפועלים וינהל משא-ומתן בשמם בתנאי שתפסק השביתה לאלתר. נבחר ועד ובו שני נציגי פועלי-ציון, שני נציגי הפועל-הצעיר ואחד מן הפועלים הבלתי-מאורגנים. הוועד ניסח מכתב לגלוסקין, בו נתבע להחזיר את ששת הפועלים לעבודתם, הואיל ופוטרו על שום השתתפותם במאבק המקצועי של הפועלים. המכתב נמסר לגלוסקין בשעה השלישית, אור ליום השני.

למחרת התקיימה אסיפת הכורמים מכל מושבות יהודה. כן נכחו באסיפה ד"ר ח. חיסין, ב"כ "הוועד האודסאי" ביפו, ויהושע בוכמיל,¹⁸ ששהה בארץ כשליח

שכולם ילכו ליקב לעבוד כבעלי היקב, ואין השובתים יכולים להתנגד לכך". אגב, סיפור פרשת השביתה בזכרונותיו של גלוסקין (עמ' 105—107) לוקה באי-דיוקים רבים.

16. ה"ארבייטער פארבאנד" היה ארגון פועלים שהתקיים זמן קצר בשנת 1907. מיסדו היה איש "פועלי ציון" מוארשה, מנחם גילוף (ר' נ. גיר, "פרקי חיים" ת"א, תשי"ח, עמ' 100). ידוע על הסתדרות זו שהיא "הבורה של פועלים סתמיים, בלי פרוגרמות, בלי יאריילקים (תזיות), בלי מזמורים לעתיד לבוא" היא חתרה להקים "ועד מקשר בין נותני העבודה ומקבליה — שישתדל להעביר את סכסוכי העבודה והרכוש מן הארץ" (י.ב.מ. — "הד ארץ ישראל", "העולם" 17.7.1907, גל' כ"ח, עמ' 344). מר גילוף מסר בעדותו שנגבתה ע"י מר יהושע קניאל (ארכיון העבודה), כי האגודה לא האריכה ימים.

17. הודעת הוועד המרכזי של הסתדרות הפועל, "העולם", גל' כ"ג. ביתשובה גלויה לעורך ה"יודישער קעמפפער" ('הפועל הצעיר' [תרס"ז], חוב' ב') כותב ל. א(אהרונוביץ): "באנו לידי החלטה שהשביתה הזאת איננה מוצדקת לא בפרינציפ ולא בטכסיסה ומטילה רק כתם שחור על הפועל העברי בא"י". שנה לאחר מכן כותב ל. אהרונוביץ: "מותר לפועלים לדרוש תנאים יותר נאותים ולהשתמש בשביתות, אם לא יספקו את דרישותיהם — שביתות היו ברל"צ עוד לפני מתן תורה... ואף פעם לא הרעישו עליהן עולמות, מפני שאף פעם לא השתמשו בבריקדות, ואף פעם לא עשו שביתה באופן כזה, ששישה אנשים יכריחו את החמישים הנשארים, שאלה ישתעבדו להם, למרות רצונם" ('מלחמת המעמדות ומלחמת הקיום', הפועל הצעיר [תרס"ח], גל' 9, עמ' 7).

18. ד"ר י. בוכמיל (1869—1938) מראשוני עוזריו של הרצל, עלה לארץ ישראל ב-1906 מטעם ה"ועד האודסאי" של חו"צ. על ל. בוכמיל, ר' זכרונותיה של רחל ינאית, 'העבר', ספר י"ו (תש"ל), עמ' 181—206.

"הוועד האודסאי" לחקירת התנאים המשפטיים והכלכליים להתיישבות היהודית בארץ. האסיפה בחרה בוועדה שנפגשה אותו יום לאחר הצהרים עם נציגי הפועלים ותבעה מהם שהיקב יפתח מיד. נציגי הפועלים הסכימו לפתיחת היקב, בתנאי שעניין פיטוריהם של הפועלים יימסר להכרעת ועדת בוררות, שתקבע אם פוטרו משום פעולתם במאבק המקצועי של פועלי היקב (ובמקרה זה יחזרו לעבודתם) או מטעמי צמצום העבודה ביקב. תביעה זו של הפועלים הובאה בפני אסיפת הכורמים, שדחתה אותה, והחליטה, כי היקב יפתח ויהי מה, והפועלים שפוטרו לא יחזרו לעבודתם.

הדעות בקרב נציגי הפועלים התפלגו. אנשי הפועל-הצעיר הודיעו, כי מאחר שסבורים הם שהשבייתה לא היתה מוצדקת מעיקרה, רואים הם אותה כגמורה, ועל החלטתם זו הודיעו לוועדת הכורמים.

למחרת נפתח היקב, והשבייתה נסתיימה. ששת הפועלים שפוטרו פנו לעזרת מפלגתם, והוועד המרכזי של פועלי-ציון כתב לגלוסקין, כי עומד הוא על תביעתו להקים "בית-דין" (ועדת בוררות) לבריור טענותיהם של המפוטרים. "אם דרישתנו המינימאלית הזו לא תתקבל", נאמר במכתב, "מוטלת אחריות התוצאות על הנהגת היקב".¹⁹ יש עדויות, כי תוך המשא-ומתן הופגנה פה ושם מציאות של גשק ונרמז, כי אפשר יהיה להשתמש בו בשעת הצורך.²⁰ גלוסקין נפגש אישית עם הפועלים המפוטרים, בא עמדם לכלל הסכם לגבי הפיצויים. כן נתן להם, לפי בקשתם, כמה בקבוקי יין.²¹ בכך הגיעה התקרית לסיומה.

ראו לציין, כי בכל אותה פרשה גילה גלוסקין התאפקות רבה וקור רוח, והודות להשפעתו לא הגיעו הדברים לכלל התנגשות חמורה בין שני הצדדים, דבר שהיה עלול להביא לתוצאות חמורות כלפי פנים, בישוב ובתנועה הציונית, וכלפי חוץ — ביחס השלטונות התורכיים בארץ לעליה ולהתיישבות היהודית.²²

השבייתה עוררה ראשית כל ויכוח בקרב ציבור הפועלים הקטן בארץ-ישראל. עמדת הפועל-הצעיר, כפי שראינו לעיל, היתה, כי "השבייתה הזאת איננה מוצדקת

19. תצלום המכתב בא ב'תולדות אגודת הכורמים' הנ"ל, עמ' 149.

20. דבר זה נרמז בכמה גילויי-דעת (מטעמים מובנים לא כתבו על כך בגלוי). גלוסקין בזכרונותיו כותב, כי נציגי הפועלים "פתח את מעילו, כדי להראות לו, כנראה, שהוא חגור הגזרה עם כדורים" ("זכרונות", עמ' 106), ולהלן: "בערב אחד — עברה עגלה עם פועלים על-יד ביתי בדרכה לרחובות, כשאני ומשפחתי יושבים על המרפסת, וירו מרובה או מאקדה בצעקות: 'גלוסקין, נשמה של כלב'... — כפי הנראה רצו להפחידני ולהראות, שיש לאל ידיו, אך שום תוצאות רבות לא היו" (שם, עמ' 107).

21. ז. גלוסקין, זכרונות, עמ' 107.

22. וכן כותב "חרותי" (מ. סמילנסקי): "רק תודות לקרירות רוחו של המנהל ואחדים מן המתונים שבקהל הכורמים לא הגיע הדבר למלחמת אחים עוד ביום הראשון" ('העולם' [1907], חוב' ט"ו). ב'הזמן' הווילנאי כתוב: "הסכסוך התחדד כל כך שכמעט לא נהפך לקטסטרופה, רק הודות להתערבותם של אנשים מתונים משני הצדדים נשתקע הריב" ('מכתבים מא"י, הזמן [ה'] ניסן תרס"ו)].

לא בפרינציפ ולא בטכסיסיה, ומטילה רק כתם שחור על הפועל העברי בארץ ישראל, — — [כשם] שיש חופש גמור לנו [הפועלים] להתפטר מתי שאנחנו חפצים, כן יש חופש גמור לנותן העבודה לפטר מתי שהוא חפץ ואת מי שהוא חפץ. אנחנו מצדנו נדרוש תמיד שהפיטור יהיה כחוק, שיודיעו זמן ידוע לפני הפיטורים, ואם לא יודיעו או ישולם בעד הזמן הזה. כל זה, כמובן, אם הפטור היה בלי שום סיבה חשובה".²³

"אינטרסי הפועלים העברים בארץ-ישראל" — כתב יוסף אהרונוביץ — "יקרים לנו יותר מהטרמין 'קלאסען-קאמפף' וגם ממצוות שביתה לשם שביתה".²⁴ בהתאם לכך החליט הוועד המרכזי של הפועל-הצעיר בעצם הימים ההם, כי רואה הוא את פועלי ציון בארץ-ישראל כ"סוציאל-דמוקראטים תלויים באויר, בלי שום בסיס ויסוד בארץ בלתי-מפותחה בתעשייה", ואת טכסיסיהם רואה הוא כ"מזיקים להגשמת הציונות".²⁵ "איני מכיר את 'פועלי-ציון' בארץ-ישראל לציונים" — פסק בחריפות יוסף אהרונוביץ במאמרו הנ"ל.

בימים ההם הוקם ביפו גוף יישובי, שנקרא "המועצה הפלשתינאית", שלקחו בו חלק נציגי הוועד-הפועל הציוני, "הוועד האודסאי", הבנק הציוני (אפ"ק), המורים, האיכרים, הכורמים וכן הסתדרות הפועל-הצעיר. המועצה דגה בשביתה והחליטה ל"גנות את הנטיה היתרה מצד חלק מצעירנו לעשות שביתות באופן אי-טבעי. השביתות האלו מלבד שהן מפריעות את התפתחות התרושת תזקנה עוד לפועלים העברים לרכוש את שווקי העבודה בארץ-ישראל".²⁶

לעומת זאת רב היה הרוגז בקרב פועלי-ציון על הפועל-הצעיר. הם טענו, כי התפטרותם של נציגי הפועל-הצעיר מוועד הפועלים, היא שיחוקה את עקשנותם של האיכרים והביאה לכשלון השביתה.²⁷

לשביתה בראשון-לציון היה הד גרוב בתנועה הציונית בגולה. את הידיעה על השביתה הביא בפני הקהל הציוני אברהם לודויפול,²⁸ שפרסם מאמר ארוך על השביתה

23. י. א(הרונוביץ), 'תשובה גלויה לעורך "האידישער קעמפפער"', הפועל הצעיר (תרס"ז),

חוב' ב'.

24. שם, שם.

25. 'יחוסנו להסתדרויות שונות', שם, שם.

26. 'ידיעות מהמועצה הפלשתינאית', שם, שם.

27. וכן כותב איש פועלי-ציון מא", החותם "הקרן" (הוא מנחם גילוץ הנזכר לעיל בהערה

16. בשם זה חתם על כמה ממאמריו בעיתונות "פועלי ציון"): "דער סטרייק איז

פערשפילט געווארן א דאנק די אונטערטעטייניגקייט פון 'הפועל הצעיר' ('אידישער

קעמפפער' [1907], גל' 3). בדו"ח הג"ל של פועלי-ציון (ר' עמ' 8) מכונה הפועל-

הצעיר באירוניה "דער 'אמת'ער" ארבעטער ארגאניזאציע". כידוע היה הכינוי המקובל

של איש הפועל הצעיר בפי חברי פועלי-ציון: "א פאסקודער פועלי-צעיר/ניק" ("פועל

צעיר מתועב).

28. א. לודויפול (1865—1921), על יד ווהלין, קיבל חינוכו בצרפת, עתונאי וסופר. עלה

לא"י ב'1907 והיה מעסקני הישוב הפעילים. מאז 1909 כתב בקביעות ב'הפועל הצעיר'.

ב'הזמן' 29 הוולגאי ו'העולם', 30 עיתונה העברי המרכזי של ההסתדרות הציונית, שהופיע אז בקלן (גרמניה). המאמר כתוב בלשון חריפה. פועלי-ציון הארצישראליים מכונים בו בשם "אויב חדש". הם רוצים "יהיה מה שיהיה, לו יהיה במחירי כל הישוב לברוא פה, קלאסען קאמפף". "אם יוסיפו 'פועלי-ציון' לעשות את מעשיהם, אז כל הישוב — עומד בסכנה". את מאמרו מסיים לודויפול במלים אלה: "תפצים אתם, 'פועלי-ציון' לפרלטר את הפועלים בארץ ישראל? טוב מאד, אך חכו כמעט רגע! תנו נא לקאפיטל לבוא הנה. אם לא יבוא הנה הקאפיטל לא תהיה עבודה והפרולטר מאי עבדיתה? — הן לבנות באתם ואתם עוסקים בהריסה?!" לודויפול פונה למפלגות פועלי-ציון בגולה, ובייחוד באמריקה, שישפיעו על פועלי-ציון בארץ-ישראל "להראותם את הדרך ילכו בה כדי להגיע אל המטרה הכללית לכולנו".

ברוח מתונה יותר כתב גם משה סמילנסקי ב'העולם', 31 סמילנסקי, שראה עצמו קרוב בימים ההם לחוגי הפועל-הצעיר, מכיר בזכות השביתה, אולם טוען הוא, כי השביתה לא היתה במקומה. "תנאי העבודה בארץ-ישראל הנם כעת כאלה שאינם משאירים מקום לשביתה מצליחה. ההצעה של ידים פועלות גדולה הרבה יותר מן הדרישה — רוב האיכרים הינם נגד פועל עברי מפני סיבות רבות ושונות. כל מעשה בלתי-טקטי מצד הפועלים מחליש את מצבם ומגדיל את ההתנגדות להם מצד האיכרים". וסמילנסקי מסיים את מאמרו באותה טענה של לודויפול: "האמנם לא יוכלו [הפועלים] להבין כי תועלתם העצמית דורשת מהם לעזור ככל האפשר להתפתחותו של הקפיטל בכדי שיוכלו להיבנות עלי-ידו באחרית הימים, כשהיו התנאים מתאימים לכך?" 32.

לעומת שני אלה כתב "פועל עברי" ב'דער אידישער קעמפפער': 33 "לא באנו

29. הזמן (23 ו-26 במארס). מאמרו של לודויפול נכתב בכ"ד באדר, ז.א. תוך שבוע מאז תמה השביתה.

30. העולם (1907), חוב' י"ב (20.3.1907) וי"ד (10.4.1907). שם המאמר 'פועלי-ציון בארץ-ישראל'. אגב לודויפול שלח את מאמרו גם למערכת ה'אידישער קעמפפער', עתונם של פועלי-ציון באמריקה. אולם המערכת סירבה לפרסמו ('אידישער קעמפפער' [1907], גל' 3 191 באפריל], עמ' 2, הערת המערכת).

31. הרותי (מ. סמילנסקי), 'מעניני הישוב', העולם, 1907, גל' ט"ו.

32. ברוח זו כותב בעיתונו של א. בן יהודה 'ההשקפה', איש ראשון-לציון החותם בן-דוד: "עוד בטרם יש לנו נותני עבודה ופועלים, וכבר באו צעירינו ומייסדים אגודות להגן על דרישות הפועלים מה'בורג'ואים' ובעלי בתי-החרושת. אך איפה הם בעלי בתי החרושת, כי ילחמו הם? ואם ישנם אחדים וכבר הטעומום פועלינו את השיפה המרה (כלומר — את השביתה — 5 ס.), ויהיו עליהם לאבן נגף בדרכם זה, והיה בבוא אנשים חדשים לייסד בית חרושת וכשמעם מפי רעיהם את הנעשה ומיהרו לעזוב את הארץ — ואלו האחרים אשר כבר נכוו בפועלים יהודים ישתמשו בכל מקרה להמירם באחרים. — לא, ידידינו, באופן כזה לא יארכו כל מוסדינו ימים" ('ההשקפה' [תרס"ז], גל' מ"ה, מכ' באדר).

33. פועל עברי, 'א שטימע פון ראשון לציון', אידישער קעמפפער (1907), גל' 5.

הנה [לארץ-ישראל] במקרה. — יודעים אנו את ערכה ההיסטורי של עבודתנו היום-יומית. יודעים אנו כי בונים אנו את עתיד העם היהודי ועל כן מוכנים אנו לקרבנות וליסורים. אולם לא גרשה שאנשים קטנים, המנצלים את קרבנותנו הגדולים למטרותיהם הקטנות, ירמסונו ברגלים ויזלזלו בכבודנו האנושי. חרותו של העם היהודי לא תושג על-ידי עבדי גלות נכנעים אלא על-ידי בני מכבים הפשיים ובלתי-תלויים".

אחת התגובות הקיצוניות ביותר נגד הפועלים באה במאמרו של זאב ז'בוטינסקי "השבייתה בראשון-לציון"³⁴ שנתפרסם בעיתונה המרכזי בידידי של ההסתדרות הציונית ברוסיה 'דאס יודישע פאלק' (וילנה). ז'בוטינסקי ראה את שורש הרע בהתפתחות האידיאולוגית של פועלי-ציון ברוסיה בשנות 1905—1906, שהתבטאה בקבלת שיטת המאטריאליזם ההיסטורי כבסיס אידיאולוגי של המפלגה ו"הארצישראליות הפרוגנוסטית". ז'בוטינסקי טוען, כי לפני שתתחיל ארץ-ישראל למשוך אליה את המוני היהודים, רכושנים ופועלים הנדחפים בכוחם של גורמים היסטוריים לחפש להם מקלט מחוץ לתחומי אירופה המזרחית, יש ליצור בארץ-ישראל שני תנאים לכך: האחד — משק, שיוכל לקלוט הגירתם של המונים, השני — ישוב יהודי שיהווה כוח מדיני-חברתי ויוכל לבטל את ההגבלות העומדות בדרכה של העליה וההתיישבות היהודית. תנאים כאלה יוכלו להיווצר רק על-ידי חלוצים, "חלוצי הרכוש וחלוצי העבודה". חובתם תהיה לסייע לכך ש"הרכוש יתפתח באורח נורמלי ויכניס את אחוז הרווחים הנורמלי". התפתחותו של הקפיטאליזם מיוסדת על "ניצול עבודת אנוש", ועל כן חובת חלוצי העבודה היא ליצור בארץ מקור ל"עבודה עברית זולה (ההדגשה שלי — י.ס.), זולה לא רק ברמת השכר, אלא גם במובן של גמישות גדולה יותר בעניין ההכרה המעמדית". עניין זה הוא תנאי הכרחי, שבלעדיו "עלינו להסתלק לגמרי מעבודה מעשית בארץ-ישראל".

על המוסדות הציוניים להקים שורה של מוסדות סיוע, שיקלו על הפועלים את חייהם: דירות זולות, מטבחי פועלים וכו', אולם המטרה היא יצירת שכבת פועלים זולים, הנוהגים בוותרנות כלפי נתון העבודה לא רק מבחינה חומרית, אלא גם מבחינה חברתית-רוחנית. ז'בוטינסקי טוען, שכשם שהפועלים המהפכנים ברוסיה מקריבים קרבנות רבים למען הרעיון הסוציאליסטי, כן על פועלי-ציון בארץ-ישראל להקריב קרבנות למען הרעיון הלאומי, וקרבתם יהיה ויתור גמור על כל מאבק מקצועי-מעמדי.

בכך ביטא ז'בוטינסקי לראשונה את השקפתו, שעליה חזר בפעולתו הציבורית בשנים שלאחר מכן, כי בשלב התיישבותה של ארץ-ישראל ("השלב הקולוניזאטורי", לפי ביטוייו בשנות העשרים) על הפועלים העולים ארצה לוותר על מאבקם

34. וו. זשאבאטינסקי, 'דער שטרייק אין ראשון לציון', 'דאס יודישע פאלק', (1907), גל' 11. ר' תרגום עברי של המאמר בנספח למאמרי זה, עמ' 212—213.

המעמדי³⁵ ולהקריב את ענייניהם החומריים, כדי לספק לקפיטאליסטים היהודים "עבודה עברית זולה" ו"אחוז רווחים נורמלי".

תגובה ראשונה למאמרו של ז'בוטינסקי באה בדאָס יודישע פּאָלק' במאמרו של שמריה גורליק.³⁶ גורליק שולל כליל את גישתו של ז'בוטינסקי. אמנם יש מקום לתבוע מן הפועל העולה לארץ-ישראל ויתורים מסוימים למען הרעיון הלאומי, אולם יש לדרוש ויתורים ממשיים גם מצד הרכושנים. אין לדרוש קרבנות בהווה למען העתיד רק ממעמד אחד. "לא נוכל לתבוע מהפועל לעבוד 15 שעות ביום בשכר נמוך למען הבנין הלאומי העתיד לקום, בה בשעה שלבעל הרכוש נשאר את התפקיד הקל לצבור רווחים גדולים, ולו גם לשם בנין לאומי".³⁷ גורליק טוען, כי ארץ-ישראל זקוקה הן לפועלים בעלי הכרה לאומית והן לרכושנים ציונים. "קרבנות צריך להביא גם הפועל וגם הקאפיטליסט בעל האידיאל הלאומי שלנו".

אולם גורליק מותח ביקורת גם על עמדתם של הפועלים. ביקורת זו מצויה הן במאמר זה והן במאמרו שפרסם בעצם הימים ההם בבטאונם של פועלי-ציון באמריקה 'דער אידישער קעמפפער'.³⁸ את שורש הרע רואה גורליק, כז'בוטינסקי, בהתפתחותם האידיאולוגית של פועלי-ציון ברוסיה, שהגיעו בהשפעת ברוכוב לתפיסת הציונות כתהליך היסטורי-סטיכי, ואת עצמם רואים הם כ"צבא החייב להגשים את הרצון העיוור של התהליך ההיסטורי ליסד מדינה יהודית על בסיס של משחק הכוחות העיוור לא פחות בין העבודה לבין הרכוש". תורה זו הפכה את פועלי-ציון הרוסים לכת מבודדת בתנועה הציונית, ו"אם נוסעים

35. ביטוי קיצוני ביותר להשקפתו נתן ז'בוטינסקי בנאומו בתל-אביב בדצמבר 1928 'בנין ציבור ותיקון ציבור' (פורסם ב'דבר' מ'10.12.1928), שבו טען, כי בתקופה של "פרוצס קולוניזטורי" אין מקום למלחמת מעמדות ("בזמן של התישבות אין צדק ואין משפט ואין אלוהים בשמים, יש רק חוק יחידי המכריע ומכניע את הכול: התישבות"). אולם אם נביא בחשבון את המאמר 'על השביתה בראל"צ' יתברר לנו, כי אין לקבל את הנחותיהם של כמה מכותבי ההיסטוריה של התנועה הרביזיוניסטית, כי "התרחקותו של ז'בוטינסקי מחוגי ה'הסתדרות' לא החלה על רקע חילוקי דעות סוציאליים" (י. אופיר, ספר העובד הלאומי, ת"א 1959, עמ' 23). על כל פנים המאמר 'על השביתה בראל"צ' קדם בעשרים שנה למאמר 'פרובלמות מעמדיות', אותו מזכיר אופיר בספרו הנ"ל (עמ' 40). י. שכטמן מקדיש בביוגרפיה שלו 'ז'ב'בוטינסקי' פרק מיוחד לבעיית יחסי ז'בוטינסקי — תנועת העבודה, בשם 'אויב הפועלים', ושם טוען הוא, כי "בפעולותיו הציוניות של ז'בוטינסקי לפני הופעתו של הרביזיוניזם לא היה דבר — ואם היה הרי מעט — שיצדיק תואר זה". (כרך ג', עמ' 302). כנראה נעלם ממנו המאמר על 'השביתה בראשון לציון'.

36. שמריה גורליק (1877—1943) פובליציסט, כתב יידיש, עברית, רוסית וגרמנית. היה קרוב ל"בונד" בשנותיו הראשונות. אח"כ נהיה לציוני ומתח ביקורת על המפלגות היהודיות הסוציאליסטיות והאנטי-ציוניות. עלה לא"ל ב'1933.

37. ש. גארעליק, 'צו דער ארבייטער-פראגע און פאלעסטינא', דאס יודישע פאלק (1907), גל' 5, עמ' 5—6.

38. ש. גארעליק, 'וועגן די פועלי-ציון אין פאלעסטינא', דער אידישער קעמפפער (1907), גל' 14, עמ' 2.

יהודים בני כת זו לארץ-ישראל, עושים הם זאת לא מתוך רגשות ציונים, כפי שאנו תופסים אותם אלא כשליחי התהליך ההיסטורי". כל אי-ההבנות וכל העיוותים שהתחוללו בראשון-לציון מקורם באותם "פירוד וזרות השוררים בין פועלי-ציון לבין הציונות, כפי שאנו תופסים אותה".

במאמרו ב'אידישער קעמפפער' פונה גורליק במישרין לפועלי-ציון. הוא טוען, כי למרות אהדתו לסוציאליזם, עליו להגן על העניין הלאומי. אם ינקטו פועלי-ציון בארץ-ישראל בשיטותיו של ה"בונד" ברוסיה עלולים הם להרוס את הבניין הלאומי באיבו. "פועלי-ציון ברוסיה, אם ציונים הם ולא רק סוציאל-דמוקרטים, חייבים להימנע מהמאבק הכלכלי באותו קנה מידה בו הוא מתנהל ברוסיה או באמריקה בין הפרולטריון היהודי לבין הקפיטליסטים היהודים". יש מקום, אמנם, למאבק כלכלי, אולם מאבק זה חייב להיות מחושב ולהביא בחשבון לא רק את ענייני הפועלים המיוחדים, אלא גם את כל מכלול העניינים של הציונות והעם היהודי. פועלי-ציון קיבלו על עצמם משימה קשה, משימה טרגית,³⁹ לצרף את הסוציאליזם עם הלאומיות, מתוך הבנה עמוקה של מצבו הבלתי-נורמאלי של העם היהודי. "הפועל הציוני בארץ ישראל יצטרך להקריב הרבה. קרבנו הגדול יהיה בכך, שיהיה עליו לדחות לזמן מה את עבודתו הסוציאליסטית המיוחדת ולנהל מאבק מקצועי מתון. מה יהיה שכרו על קרבנו הגדול הזה? שכרו יהיה בהכרתו, כי אין הוא נושא לבנים אך ורק לבנין ארמונו של בעל רכוש זה או אחר, אלא מניח הוא יסוד לבנין הלאומי הגדול".⁴⁰

לעמדתו זו של גורליק מצטרף גם בעל המאמר הראשי ב'דאס יודישע פאלק',⁴¹ הכותב סבור, כי "הפועלים הארץ-ישראלים חייבים להתארגן ולדאוג להטבת מצבם", אולם אין הם יכולים לתבוע בכוח תנאים שאינם קיימים עדיין בשום מקום בעולם. הוא רואה את טעותם של השובתים בראשון-לציון, שהביאו עמם את שיטות ההרס, הטירור והאנרכיה השוררים ברוסיה של ימי המהפכה. עליהם ליטול לדוגמה את שיטות המאבק המקצועי במערב אירופה, המתבטא בשביתות שקטות ובבוררות. "אנו תובעים מכל מעמד העולה לארץ-ישראל קרבנות בשם הארץ, בשם המטרות הלאומיות הכלליות".

תשובתם של פועלי-ציון בגולה ניתנה על-ידי שלושה מסופריהם, הלל זולוטארוב⁴²

39. הביטוי 'משימה טרגית' מעלה בזכרון ביטוי דומה — "הסתירה הטראגית" (בין הציונות לבין "הסוציאליזם המהפכני") שנוצר בחוגי השומר-הצעיר עשרים שנה לאחר מכן.

40. 'אידישער קעמפפער', 1907, גל' 5, עמ' 6.

41. 'דער שטרייק אין דער קעלער פון ראל'צ', דאס יודישע פאלק (1907), גל' 10, עמ' 5—6. ייתכן ובעל המאמר הוא העורך יוסף לוריא, שהיה מראשי "הפראקציה הדימוקרטית" בהסתדרות הציונית.

42. הלל זולוטארוב (1865—1921), יליד יליסאבטגראד (רוסיה), היגר לארצות-הברית ב'1882. היה רופא. הצטרף לתנועה היהודית האנארכיסטית. לאחר פרעות קיישוב התקרב לתנועה הלאומית ומ'1906 — לפועלי-ציון.

מארצות-הברית, הירש (אלכסנדר) האשין⁴³ מרוסיה ושלמה קפלנסקי מאוסטריה. יש לזכור, כי תנועת פועלי-ציון העולמית, כתנועות סוציאליסטיות רבות בשנים ההן, לא היתה מגובשת מבחינה אידיאולוגית.⁴⁴ אותה שעה שהמפלגה ברוסיה קיבלה בהשפעת ב. ברוכוב, מצע מארכסיסטי מובהק, וראתה עצמה כמפלגה סוציאל-דמוקרטית אורתודוקסית, היתה המפלגה האוסטרית, בהשפעת ש. קפלנסקי, פתוחה גם להשפעות אחרות (כגון להשפעת דעותיו של פ. אופנהיימר על התיישבות קואו-פרטיבית), והמפלגה בארצות-הברית היתה רחוקה מאד ממארכסיות ונתונה להשפעות אנרכיסטיות ו"נארודניקיות".⁴⁵

הלל זולוטארוב, שבא לפועלי-ציון מהתנועה האנרכיסטית, דן ב"בעיית הפועלים בארץ-ישראל"⁴⁶ מבחינה עקרונית. הוא דוחה את הנחתו של ז'בוטינסקי ותוקף במיוחד את השקפותיו, ובייחוד את תביעתו החד-צדדית מן הפועלים לוותר הן על דרישותיהם הכלכליות והן על דרישותיהם החברתיות. השקפותיו של ז'בוטינסקי — טוען זולוטארוב — אינן מציאותיות "משום שזמנם של פועלים-עבדים, נשמעים, חסרי-הכרה ונכנעים, חלף זה מכבר". זולוטארוב מקבל את הטענה, כי יש מקום לתבוע ויתורים משני הצדדים לטובת העניין המשותף — בנייה של ארץ-ישראל, אולם ויתורים אלה אין פירושם כניעה גמורה של צד אחד — הפועלים — לצד השני — נותני העבודה. יש להקים מוסד לבוררות תוך נכונותם של שני הצדדים לויתורים הדדיים. אולם זולוטארוב רואה תפקיד נוסף לפועלים בארץ-ישראל: הקמתו של משק קואופראטיבי, שלא יהיה תלוי במשק הרכושני, לא רק בשטח החקלאי, אלא בעיקר בשטח התעשייתי. הוא מציע שקבוצות קטנות של פועלים יקימו, בכספיהם ובתמיכתם הכספית של מוסדות התנועה הציונית, בתי-חרושת קטנים לסבון, לשמן, לצבעים, למלח וכדומה, ובכך יניחו יסוד למשק שאינו נתון לגיזול קפיטאליסטי ויצרו תנאים למשיכתם של פועלים יהודים לארץ-ישראל. את מאמרו מסכם הוא בניסוח שלושה שדות-פעולה לפועלי-ציון בארץ-ישראל: הקמת הסתדרויות מקצועיות חזקות; טיפוח מוסדות בורות בסכסוכים בין העבודה לבין הרכוש וארגון ייצור קואופרטיבי תעשייתי חקלאי בארץ-ישראל.

43 אלכסנדר חשין, או ה. האשין (1886—1939), כינויו הספרותי-מפלגתי של הירש (צבי) אורובך, ממיסדי פועלי-ציון ברוסיה. בשנים 1912—1914 חבר מערכת 'האחדות' בירושלים. עם הפילוג בפועלי-ציון (1919—1920), הצטרף לאגף השמאלי הקיצוני (י.ק.א.פ. פועלי-ציון) ועם 'התחלותרה' מרצון של מפלגה זו עבר למחנה ה"ביסקציה". "חוסל" בימי ה"טיהורים" בברית-המועצות.

44 גם מבחינה ארגונית לא התגבשה פועלי-ציון כתנועה עולמית, אלא עם הקמת 'הברית-העולמית של פועלי-ציון' בוועידת היסוד בהאג, באוגוסט 1907.

45 אופייני הדבר שבראש ה'אידישער קעמפפער', בטאונם של פועלי-ציון באמריקה לא התנוססה הסיסמה המארכסיסטית "פועלי כל הארצות — התאחדו", אלא הסיסמה הסוציאל-רבולוציונרית: "בקרוב תשיג חרותך" (אין קאמפף וועסט דו דיין פרייהייט ערווערבן).

46 ד"ר ה. זאלטארואו, 'איבער דער ארבייטער פראגע אין פאלעסטינע', אידישער קעמפפער (1907), גל' 9, עמ' 9—15.

את עמדתם של פועלי-ציון⁴⁷ ברוסיה ביטא א. חאשין במאמרו ל"בעיית מלחמת המעמדות בארץ-ישראל". המאמר מבוסס וצמוד לתיאוריה הציונית-סוציאליסטית של ב. ברוכוב, כפי שמצאה ביטוי במאמרו "הפלטפורמה שלנו" ו"תפקיד מעמד הפועלים בהגשמת הטריטוריאליזם"⁴⁸, והוא נוגע בבעיות שונות של התפתחות התנועה והאידיאולוגיה שלה. לגבי הבעיה המעשית של יחסי עבודה בארץ-ישראל טוען חאשין, כי כל עוד היתה הציונות בגדר שאיפה ערטילאית ותכניות מופשטות היה אפשרי קיומה כ"כלל-ישראל ארגאניזאציע" (הסתדרות יהודית כללית), אולם ברגע שהופכת היא ל"תהליך ריאלי בחיים החברתיים", מוכרחים להתעורר בה ניגודים מעמדיים ו"חילוקי הדעות הרעיוניים הקודמים הופכים בארץ-ישראל למל-חמת מעמדות תריפה"⁴⁹, מתפתחת שגאת מעמדות, שמצאה כבר את ביטויה ב"מהומה שעוררו הציונים הבורגנים לרגל השביתה בראשון-לציון".

המבקרים מאשימים את פועלי-ציון באמונה עיוורת ב"תהליך היסטורי". אולם אין הם מבינים את ההבדל בין הגישה הפטאליסטית הסומכת אך ורק על ההתפתחות האובייקטיבית של התהליכים החברתיים, לבין ה"דטרמיניזם המדעי" הקובע, כי "יסוד לפעולה ההכרחית שלנו חייבים לשמש התהליכים הסטיכיים המתפתחים בחיי החברה."⁵⁰ פועלי ציון שוללים את הפטאליזם. הם תובעים פעולות כמו חקירת התנאים בארץ-ישראל, שירות אינפורמאציה לבעלי רכוש ופועלים העולים לארץ, ניסיונות לטפח בארץ-ישראל ענף תעשייה זה או אחר. כל זה תוך הכרה ברורה במציאות הגירה יהודית, אשר בעקבות הצטמצמותן ואף סגירת שעריהן של ארצות הקליטה הוותיקות, תאלץ אובייקטיבית "להגר לארץ היחידה המתאימה לצרכיהם הכלכליים — לפלשתינה הפראית למחצה"⁵¹. אולם "הקפיטל יפנה לארץ-ישראל לא משום שנכמרו רחמיו על כלל ישראל, ולא משום ששם יתן לו הפועל היהודי לנצל אותו כאוות נפשו, אלא משום ששם לא יפגוש את המכשול שאינו יכול להתגבר עליו — את ההתחרות הלאומית; בכך כוח משיכתה של ארץ-ישראל לגבי הרכוש היהודי וממילא גם לכוח העבודה היהודי."⁵²

המאבק המעמדי אף הוא מתפתח באורח סטיכי בתנאים אלה. וכאן מביא חאשין את הנחותיו של ברוכוב, כי המשק הרכושני היהודי לא יוכל להתפתח על בסיס העבודה הערבית הנחשלת. הוא יזדקק לפועל היהודי המתאים יותר לעבודה

47. ה. חאשין, 'צו דער פראגע וועגן קלאסען-קאמפף אין פאלעסטינא', פארווערטס, וילנה (1907), גל' 1, עמ' 45—59.

48. המאמר 'הפלטפורמה שלנו' הופיע ברוסית בעיתונים של פועלי-ציון בשנת 1906; המאמר 'תפקיד מעמד הפועלים בהגשמת הטריטוריאליזם' התפרסם ביידיש בעיתוניהם של פועלי-ציון בוויילנה בתחילת שנת 1907. תרגומם העברי של שני המאמרים בכתבי ב. ברוכוב, א, ת"א 1955, עמ' 193—337.

49. מאמרו הנ"ל של חאשין, עמ' 47.

50. שם, עמ' 48.

51. שם, עמ' 49.

52. שם, עמ' 53.

בתעשייה. כן יארגן הפועל היהודי את הפועל הערבי ויעלה את רמת חייו, וממילא תרד מעל הפרק בעיית ההתחרות בין פועלי שני העמים. אין שחר אפוא לבנות את עתיד המפעל הלאומי בארץ-ישראל על הנחות ויתורים. "הציונות", אומר חאשין, "יכולה להתקיים כהתליך סטיכי אובייקטיבי, או שלא תתקיים בכלל".⁵³ עם זאת מסכים חאשין, כי על פועלי-ציון להשפיע על הפועלים החדשים בארץ-ישראל ש"מאבקם לא ישא אופי טרוריסטי, בלתי נורמלי",⁵⁴ אולם תופעות טרוריסטיות אינן אלא גילויים של המאבק המעמדי-המקצועי כשהוא בחיתוליו, ככל שיתבסס המשק הרכושני ותתגבש תנועת הפועלים בארץ-ישראל — גילויים אלה של מחלות ילדות יגזזו.

מאמרו של שלמה קפלנסקי⁵⁵ נתפרסם בעיתונה המרכזי של ההסתדרות הציונית 'Die Welt' שהופיע בקלן. במאמר הוקדש מקום רב להבאת עצם פרשת הסכסוך והדעות שהתעוררו סביבו — למען הקורא הציוני שלא שלט בשפות העברית והידיש. קפלנסקי מדגיש, כי הסכסוך ביקב והוויכוח סביבו הבלוטו, כי למעשה מהווים הציונים ופועלי-ציון שתי מפלגות יריבות, אולם ב"שני הצדדים יש רצון לזשב את חילוקי הדעות". הוא טוען, כי תביעות הפועלים היו סבירות, ויש בכך משום דמאגוגיה שבעקבות "סיכסוך כל כך מתון ורגיל" מגייסים את העניין הלאומי ו"משתמשים בו בעניינים פעוטים ומחללים אותו". אי אפשר לתבוע ויתורים רק מחלק אחד של הציבור ולזהות את העניין הלאומי עם ענייניהן של קבוצות בעלי הון. דבר זה סותר את מהותה ואת תפקידיה של הציונות.

את דבריו של ז'בוטינסקי משבח הוא על שום גילוי הלב שבהם, אולם דוחה הוא את גישתו מכל וכל. לדעתו, משתמש ז'בוטינסקי בתורת פועלי-ציון על "התהליך הסטיכי" כדי לנגח אותם ולהוציא מתורה זו מסקנות הנוגדות את ענייני הפועלים. אבל אין פועלי-ציון (באוסטריה ובארצות אחרות מחוץ לרוסיה) רואים במטריאליזם ההיסטורי — פטאליזם היסטורי, ו"השימוש שעשה ז'בוטינסקי בתורה זו" מוכיח כי אין אמת בה. וקפלנסקי חוזר ומדגיש: "אין אנו מאמינים בתורה זו". אין לחשוש גם שהמאבק המקצועי יפגע בהתפתחות הכלכלית-לאומית בארץ-ישראל.

53. שם, עמ' 55.

54. שם, שם. אגב באותם הימים ביצעו כמה מהעולים החדשים "אכספרופריאציה" (שוד פוליטי) באחד המוסדות הכספיים של הישוב הישן בירושלים, בנוסח המקובל בשנות המהפכה 1905—1907 ברוסיה. הוועד המרכזי של פועלי-ציון בארץ-ישראל פרסם קול-קורא שבו הסתייג וגינה בחריפות מעשה זה כביטוי של אנרכיזם, "אחת התבורות הגדלות על גוף העם, מרעילות את דמו ומקצרות את שנותיו" (ר' נוסח הכרוז ב'פאר' ווערטס', וילנה [1907], גל' 2, 48—49). בארץ-ישראל "האנרכיזם הוא סם-מות, היכול להחניק בזמן קצר את מה שיצרנו כאן ולהדוף אחורה לזמן ארוך את עבודתנו". הכרוז קורא למבצעי ה"אכס" — "פרובוקטורים".

55. S. Kaplansky-Kaplan, 'Zur Streitfrage des Streiks in Rischon Lezion', *Die Welt* (1907) No. 24 (14.6), S. 11—13

תרגום עברי של המאמר אצל מ. זינגר, שלמה קפלנסקי, א, ירושלים תשל"א, עמ'

"מאבק הפועלים על העלאת רמת חייהם יש לו גבולות טבעיים, הצלחתו תיקבע על-ידי הביקוש וההיצע בשוק העבודה, על-ידי ליכודם של הפועלים וחוש ההבנה אצל מעבידיהם. לעולם לא יוכל המאבק הזה להביא ידי כך, שענף ייצור מסוים יחוסל, או לא יוכל לעמוד בהתחרות, כי על-ידי כך עלולים הפועלים לחבל לתקופת זמן מסוימת באפשרות הקיום של עצמם". מכאן ש"בקיום התעשייה וההקלאות בארץ-ישראל מעוניינים 'פועלי ציון' לא פחות ממעבידיהם היהודים". קפלנסקי מזכיר, כי המעבידים היהודים בארץ-ישראל מעסיקים פועלים זולים לא-יהודים ואינם מוכנים כלל וכלל לותר עליהם, "דבר שהיה רצוי ללא-ספק מבחינה לאומית". על התנועה הציונית ועל ההסתדרות הציונית — מסיים קפלנסקי את מאמרו — לשמור על גייטראליות חמורה בסכסוכי עבודה, "אם ברצונם לראות ביחד את הבורגנים ואת הפועלים בהסתדרות הציונית".

ממרחק הזמן נוכל להעריך את המאורע ואת הוויכוח סביבו ביתר בהירות. אנו מוצאים בו קשת של דעות רבות. מדעתו הקיצונית של ז'בוטינסקי על "עבודה עברית זולה" ועל יצירת שכבת פועלים שתוותר על מאבק מעמדי מבחינה מקצועית וחברתית ועד לפועלי-ציון ה"רוסטובים", שאינם נרתעים משימוש בשיטות של טרור ואיום. בין שני קצוות אלה — ישנם המתונים משני הצדדים, שהמרחק ביניהם מצטמצם והולך. אלה ואלה מודים בצורך להתחשב בצורכי הפועלים ובצורכי נותני-העבודה כאחד ומחפשים דרכים להביא את הניגודים ביניהם לכלל בירור והסכם — לטובת העניין הלאומי המשותף. ויכוח זה לא פסק מאז בתנועה הציונית ובישוב הארצישראלי והתחדש בצורות חמורות יותר בשנות העשרים והשלושים, אולם שורשיו מצויים כבר בראשיתו בשנת 1907.

נספח

זאב ז'בוטינסקי : השביתה בראשון-לציון *

יתכן, והפרטים על השביתה בראשון-לציון אינם ידועים לנו בדיוקם. נביח שמכתביו של מר לודוויג בלי כל פניות. בדו"ח ששלח מר חיסין לוועד האודסאי והכתוב בנוסח שקט ומאופק ביותר, באים פרטי המאורע כפי שנמסרו על-ידי לודוויג. אולם לעת-עתה לא נדון במקרה מסוים זה. יש להעמיד את הבעיה מבחינתה הכללית והעקרונית: איך עלינו להתחסל לסכסוכי-מעמדות המתחוללים בתעשייה היהודית הצעירה בארץ-ישראל? מהו התפקיד שעלולות למלא שביתות בהתפתחות "העבודה המעשית" ובהגשמת הציונות?

יש לדון בבעיה לא באורח סתמי ומופשט, אלא ביחסה לאותן סיעות הפועלים הרוצות לקחת חלק באמת ובלב תמים בבנין הישוב הלאומי שלנו. תורתם של "פועלי ציון", למשל, מלמדת אותנו כי הגשמת הציונות תיעשה מעצמה, כתופעה טבעית; הרכוש והעבודה היהודים, אשר יידחקו מכל מקום, יוכרחו להתאחד בארץ-ישראל וכן הלאה. לא אבוא עכשיו בחקירות ובהוכחות, מה מן האמת יש, לפי דעתי, בתורה זו, וכמה יש בה, להפך, גוזמאות, המביאות למעין קידוש הכלל, שההיסטוריה מתפתחת מעצמה. העיקר הוא, שעד כמה שגדול יהיה כוחה של ההתפתחות, הרי לא יעלה על דעתו של כל מי שיש לו חוש מעשי להכחיש את ערכה הגדול של העבודה שהאדם עושה מתוך הכרתו. רצונו של אדם אינו יכול, כמוכן, לסובב אחורה את זרם החיים, כדי שזרם זה לא ילך בדרך שנקבעה על-ידי ההתפתחות ההיסטורית; אולם הוא רב-כוח ומועיל, כשהוא פועל בכיוון התהליך ההיסטורי הטבעי, הוא מרחיב ומפנה את הדרך עבורו. רצונו של אדם הוא אחד האמצעים הגדולים ביותר שבו משתמש כוחה האובייקטיבי של ההתפתחות ההיסטורית למטרותיו.

אנו מסכימים לדעה, כי הצירוף הכולל של התנאים החיצוניים והפנימיים דוחף וידחוף את היהודים לארץ-ישראל. אולם הדחיפה לשערי ארץ-ישראל אין פירושה שניתנת בכך האפשרות לעבור את סף השער. הפעולה ההכרתית חייבת ליצור בארץ-ישראל תנאים כאלה, אשר יפתחו למעשה את שעריה לאלה הדופקים בהם. תנאים אלה הם משני מינים. מצד אחד צריך שתיווצר מדרגה גבוהה מסוימת של משק שבלעדיו לא תהיה דרישה לעבודת אנוש, וממילא לא תהיה כל הגירה רצינית. בספרות הציונית ידוע תנאי זה בשם כוח המשיכה של התעשייה. מצד שני צריך שהישוב היהודי בארץ יהווה כוח מדיני-חברתי מסוים, כדי שאפשר יהיה להרחיב את התחומים התחוקתיים, המפריעים עתה להתפתחות ההתישבות. שני תנאים חשובים אלה הם יסודות התהליך הטבעי של ישוב הארץ. רק בעת שתנאים מוקדמים נחוצים אלה ייווצרו, תוכל להתחיל איזו שהיא התפתחות נורמלית של ההתישבות.

* המאמר נתפרסם בעיתונה המרכזי ביידיש של ההסתדרות הציונית ברוסיה ודאס יודישע פאלק, וילנה, 1907, גל' 11.

ברור כי תנאים כאלה חייבים להיווצר ויווצרו אך ורק על-ידי רצון בעל הכרה. לפני שמתחילה ההתישבות הטבעית חייבים לבוא חלוצים, חלוצי הרכוש וחלוצי העבודה. מטרתם של הראשונים והאחרונים חייבת (ולכך צריך להסכים, כל מי שמעיין בבעיות התישבות תעשייתית) להגיע לכך שהרכוש יתפתח באורח נורמלי ויכניס את אחוז הרווחים הנורמלי. רק אז ייוצר הבסיס לזרימה מעשית ורצינית של הון, ולא על-ידי מתנות ותרומות של בעלי המשאבים החמריים בארצות הגולה. אנו חיים בתקופת הקפיטאליזם ולא רק כיבושים תרבותיים אלא גם כיבושים בכוח צבאי מתבצעים קודם כל בכוחו של הרכוש.

העבודה המעשית בארץ ישראל תובעת רכוש, והרכוש תובע תנאים מתאימים. בארץ צעירה ופראית למחצה, שלעת עתה יש לה רק שווקים מצומצמים, תובעים התנאים המתאימים גם עבודה זולה. יתכן והמדע עוד יצור אמצעים הומניטריים חדשים להחיה ולפיתוח תרבותי של ארצות שממה. אנו נקבל בשמחה המצאות כאלה ונהיה ראשונים להנהיגן אצלנו. אולם עד עתה היתה התפתחות הקפיטליזם והמהלך של החיים הכלכליים נזקקים לגיזול עבודת אנוש. בקצרה: בארץ-ישראל יש צורך בעבודה יהודית זולה, זולה לא רק ברמת השכר אלא גם במובן של גמישות גדולה יותר בענין ההכרה המעמדית. או שעלינו לקחת בחשבון תנאים אלה, או שעלינו להסתלק לגמרי מעבודה מעשית בארץ-ישראל.

ההסתדרות * שלנו חייבת להקל בכל האמצעים על מצב קשה זה. עליה להקים על חשבונה שורה של מוסדות, אשר יפצו ולו גם במידה מצומצמת את הפועלים על הדרגה הנמוכה של תנאי עבודתם: דירות, מטבחים, חדרי קריאה וכו', אולם כל זה הוא תפקיד העומד עוד לפנינו וכל זה ישמש רק כאמצעי זמני. חלוצי העבודה צריכים להיות מוכנים לקרבנות תמידיים של עניניהם המעמדיים. אם לא, הרי כל השתתפותם בעבודתנו הלאומית אין לה כל ערך. כשם שבעבור המהפכה בארצות הגלות מקריבים הפועלים את פרוטותיהם האחרונות, את זמנם ואת כוחו-תיהם, ובכך מקטינים הם למעשה את שכר-עבודתם ומצמצמים את זמנם החפשי — כך יהיה עליהם לבחור לשם הגשמת הציונות אחת מהשנים: או לכופף כליל את עניניהם המעמדיים לאינטרס הלאומי, עד אשר ייווצרו התנאים הדרושים להתישבות הטבעית, או להסתלק כליל מלקחת חלק מעבודת ההכנה ולחכות בחיבוק ידים עד שיצרו אחרים את "כוח המשיכה" ויפתחו את השערים.

הציונים הפרולטרניים שלנו חייבים לבחור בבהירות ובהחלטיות את דרכם. יש לנו הזכות לתבוע מהם שלא יסתפקו בדיונים בעתונותם, אלא שיענו על שאלה זו מענה רשמי. יש לנו הזכות לקוות, שהתשובה תינתן מבלי פחד מ"מה יאמרו הגוים", מבלי פחד ממה יגיד "הסינוד הקדוש" שלהם, אלא מתוך התחשבות חמורה באינטרסים האמיתיים של המוני העובדים היהודים, ההמונים שגורלם תלוי בגורל העם כולו, ועל כן קשורים תפקידיהם לגמרי בתפקידים הלאומיים הכלליים של היהדות.

* הכוונה להסתדרות הציונית (י. ס.).